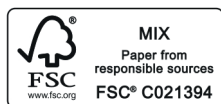

PIERRE
JARAWAN
LIED VOOR DE
VERMISTEN

Vertaling Lilian Caris

HarperCollins

Voor het papieren boek is papier gebruikt dat onafhankelijk is gecertificeerd door FSC® om verantwoord bosbeheer te waarborgen.
Kijk voor meer informatie op www.harpercollins.co.uk/green.

HarperCollins is een imprint van Uitgeverij HarperCollins Holland, Amsterdam.

Copyright © 2020 Berlin Verlag
Oorspronkelijke titel: *Ein Lied für die Vermissten*
Copyright Nederlandse vertaling: © 2020 HarperCollins Holland
Vertaling: Lilian Caris
Omslagontwerp: Karin van der Meer
Omslagbeeld: © Led/Getty Images (man); © James Walker/Trevillion Images (steeg/stad)
Foto auteur: Marvin Ruppert
Zetwerk: Mat-Zet B.V., Huizen
Druk: Scandbook UAB, Lithuania

Het gedicht 'Die Erwartung' op p.48 is geschreven door Friedrich Schiller, de Nederlandse vertaling is van Lau Kanen.

ISBN 978 94 027 0482 2
ISBN 978 94 027 5937 2 (e-book)
NUR 302
Eerste druk mei 2020

Originele uitgave verschenen bij Berlin Verlag, München, Duitsland.
Dit werk kwam tot stand met behulp van een werkbeurs van de Vrijstaat Beieren (2018).

HarperCollins Holland is een divisie van Harlequin Enterprises ULC.
* en ™ zijn handelsmerken die eigendom zijn van en gebruikt worden door de eigenaar van het handelsmerk en/of de licentienemer. Handelsmerken met * zijn geregistreerd bij het United States Patent & Trademark Office en/of in andere landen.

www.harpercollins.nl

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Het e-book is beveiligd met zichtbare en onzichtbare watermerken en mag niet worden gekopieerd en/of verspreid.

Alle in dit verhaal voorkomende personen zijn ontleend aan de fantasie van de schrijver. Elke gelijkenis met bestaande personen berust op toeval.

YEKI BOED. YEKI NABOED

De beste, oudste verhalen van de wereld beginnen altijd op deze manier: ‘Het was zo. En het was niet zo.’ Een enkel Perzisch zinnetje uit een schatkist vol Perzische zinnen, maar dit is de basis. De ziel van het verhalen vertellen. Het begin van elk sprookje.

Er was eens iemand. En er was eens niemand.

Er was eens een tijd, en er was geen tijd.

Yeki boed. Yeki naboed. Je fantasie is een scheefgezakt huis. Of een geheime troonzaal. Hoor hoe het gonst van berichten en beelden. Kijk rond. Adem in. Van hars doordesemde lucht en olijfgaarden. Iets in de geur van dat moment roept je op: *habibi ya albi*, sluit je ogen en denk aan een witte stad. De stad van bronnen en zacht licht, de orchidee van de Middellandse Zee. Sluit je ogen en denk aan Beiroet. Want het was zo, en het was niet zoals de oude mensen het vertellen, het Beiroet van toen. Ze kunnen het zich nog goed herinneren.

Het Beiroet van voor de oorlog? *Habibi ya ini*, dat waren zon, vrijheid en levenslust! En zwoele zomernachten in Pepe Abeds taverne direct aan zee, waar de kreeft zo’n fantastische kleur had en de aangelegde jachten ’s nachts wiegden op de golven – het Saint-Tropez van de Levant. Het was het aroma van hibiscus in mei, van goudsbloemen in augustus en zoete sinaasappels in november. Van de kleden van de families op het strand steeg het hele jaar door de geur op van de mezze die je bij Abu Naim in de Rue Duraffourd kon kopen, waar je ook dadelkoekjes voor de kinderen kon krijgen, die ze op de rotsen bij de zee oppeuzelden. Onder hen: schaduwen op de azuurblauwe zee – laag

overvliegende toestellen van Middle East Airlines die steeds nieuwe toeristen naar het Parijs van het Nabije Oosten brachten. Het oude Beiroet, dat was het licht dat 's ochtends boven de bergen uit kwam om de stad met alle kleuren te besprenkelen. Of 's nachts de vlammeende neonreclames van Cinema Montreal, waar jongeren stiekem door een tralievenster naar binnen gluurden om Amerikaanse films te zien, en het schemerdonker in de jazzbars en clubs, waar het licht van de schijnwerpers zich liet vangen in de buikdansmuziek wanneer Jamela Omar danste en zong. Daar in de buurt, op een steenworp afstand, stond het eerbiedwaardige St. Georges Hotel, waar zware tapijten de geluiden dempten en geheimen bewaarden die spionnen bij de balie fluisterden, louche figuren op het schaakbord van de stad. Beiroet, dat waren de straathonden die door de nauwe stegen zwierven, en soms bracht Maurice, de jonge kelner uit Mar Elias, gemarineerde kippenlever voor ze mee, die hij stiekem uit de keuken stal. Want Beiroet, dat was overdaad, dat was naastenliefde en elkaar respecteren wanneer de halve stad voor het vrijdaggebed in de moskeeën leegstroomde en even later weer volliep terwijl dan de galmende kerkklokken vanuit het oosten de christenen voor de avondmis uitnodigden. Het Beiroet van voor de oorlog, dat waren de klanken van de stad. Stad van liederen en melodieën! Voorbijgangers zongen, de muezzin zong en de nonnen in de kerken zongen met de gemeentes. Er klonk het geroep van geldwisselaars op de Place des Martyrs, het gelach van verliefden op de Corniche, het gesjacher van handelaren in de soek rond de klokkentoren aan de Place de l'Étoile en het gemurmel van Achmed Aziz, de schoenpoetser voor het Moonlight Hotel die Marlon Brando en Brigitte Bardot een fijne dag wenste. In die bruisende, bonte stad waarin de Armeense juwelier met de maronitische kapper en de sjiitische fruitventer damde, in de koffiehuisen in de voorhallen van de bazaars, waar men een pijp deelde en naar de gezondheid van de familie vroeg, maar nooit naar het geloof. Want de feesten, die vierde je gezamenlijk, en een stad die vele geloven kent, kent vele feestdagen. Beiroet, dat waren de liederen van Dikran Najarian, de luitspeler

aan de Rue Monot, die onder de spitsboogvensters zijn liederen zong, die de vrouwen in de kamers lieten blozen. Het was het gelach van de kinderen die in de achtertuinen speelden en het gegiechel van de moeders die op de balkons met elkaar kletsten. En het was het voortdurende gezeur van Hussein Badir, de souvenirverkoper aan de Rue Hamra, die zich zorgen maakte omdat de mensen zich gewoon te weinig zorgen maakten, waardoor hij steeds minder zorgenkettinkjes verkocht.

Er is vertellen en er is zwijgen. En daartussenin is er het vragen. Hoe zat het met het wantrouwen? Met de angsten, de twijfels? Hoe kon dat wat later kwam gebeuren en waarom? Maar waar antwoorden zouden moeten zijn, stuit je alleen op zwijgen. Zand en woestijn. De aardrijkskundeboeken zeggen: Libanon is het enige Arabische land zonder woestijn. Maar dat klopt niet. De woestijn is overal. En daarin bestaat geen herinneren dat zich in taal laat vatten. Geen taal voor het herinnerde. Het zwijgen waarnaar je vraagt, is dieper dan stilte. Omdat stilte nooit echt alles opslokt. Zelfs in de kleinste ruimte blijft het tikken van een klok of het gebrom van een koelkast hoorbaar. Verder buiten voor het raam gedempte geluiden, het leven van alledag. Rust, geluidloosheid, stilte; er zijn veel verkeerde woorden.

Maar het zwijgen is anders. Het breidt zich uit naar alle horizonten en slokt op wat het aanraakt. Elke zekerheid die je hoopte te vinden, sluipt weg als een gehandschoende dief.

De vertellers uit vroeger tijden in de koffiehuisen en op de open pleinen van Isfahan, Cairo, Damascus en Beiroet wisten al dat er in de woestijn meer is dan leegte. Dat zich onder het zand hele steden bevinden, beschavingen die ooit zijn verzonken.

‘Eén zandkorrel is al genoeg.’ Dat zei, toen ik nog een kind was, een oude leermeester tegen me. We waren door een storm verrast en hadden de nacht in het huis van een vreemde doorgebracht. ‘Eén zandkorrel is genoeg om er een groot verhaal van te maken.’

EERSTE STROFE

EEN HUIS MET VEEL KAMERS

Een verhaal komt afhankelijk van waar je het begint te vertellen in een ander licht te staan. Dit verhaal kun je openen met de twee doodskisten, die eigenlijk eenvoudige houten kisten waren en die voor iedereen zichtbaar een bouwplaats af werden gedragen. Of met de neervallende as in een straat toen kort daarop de eerste huizen brandden, toen te vrezen viel dat alles zich zou herhalen. Het zou ook met een beeld kunnen beginnen: mijn oma en ik voor een overwoekerde muur, en zij zegt: 'Hier. Hier is het gebeurd.' Of met een ander beeld, een tekening die een man die later beroemd is geworden me gaf toen ik dertien was. Het zou er ook mee kunnen beginnen dat ik me bewust werd van de lijn waarlangs het meisje zich over de vlooiemarkt en later van het spookhuis wegbewoog voor ze uit mijn leven verdween. Of met de blik op een hand die een mantel in ontvangst neemt in een mooi, oud theater. Of, en dat lijkt me juist, precies in het midden. Met een dag vijf jaar geleden. Want alles hangt met alles samen. En voor zover ik weet en zeggen kan, was dat een dag die tegelijkertijd naar de toekomst en naar het verleden wees.

2006

Er waren duizend bommen op Beiroet gevallen, en ik was eindelijk gearriveerd. Zelfs in de afzondering van het huis waarin ik me had teruggetrokken, kon je ze horen: vliegtuigen die ver weg door de lucht joegen en dan, vertraagd en afgezwakt, het gerommel van ontploffingen. De geluidsgolven legden de afstand tussen de stad en het

gebergte binnen een paar seconden af. Ze stegen op uit het dal, rolden omhoog over de eenzame hellingen en de muren van mijn huis. Trillende lucht. De hoge cipressen voor het raam zwaaiden heen en weer. Vogels stoven uit de takken. Als het geen zomer was geweest, klaarlichte dag met slechts hier en daar een wolkje aan de hemel, had ik het voor donder gehouden. Een zomeronweer.

Ik stond bij het keukenraam en keek naar de vogels, hoe ze in zwermen langs de hemel trokken. Ze lagen scheef in de wind, dicht opeen als een gevlochten lint, stoven boven de heuvels uit elkaar en verdwenen uit beeld. Ik legde mijn keukengerei weg en liep naar buiten. Het was augustus. De lucht vol warmte en vocht. Een geur van hout, hars en bladeren in de tuin. Het huis lag, omgeven door twee heuvels, in een dal, en een smal weggetje, dat makkelijk over het hoofd werd gezien, leidde van het einde van het terrein in een rechte lijn naar een doorgangsweg een paar honderd meter verder. Ik liep door de tuin, stapte in huisschoenen over het pad en wierp een blik in de brievenbus. Ik had hem blauw geverfd, zodat je hem niet over het hoofd kon zien, want het huis lag verborgen achter bomen. De brievenbus was leeg. Weer een ontploffing. Zwak, zacht en ver weg.

Ik ging naar binnen, zette een kan koffie en liep weer naar buiten, waar ik op een gammele stoel ging zitten die lange tijd aan weer en wind was blootgesteld en die verdacht kraakte onder mijn gewicht. Een hagedis schoot onder een steen vandaan, om zich twee armlengten verder in een vierkant van zonlicht te koesteren.

‘Maak je geen zorgen,’ zei ik, ‘hier zijn we veilig.’

Wat me aan nieuws uit Beiroet bereikte, waren korte, dwaallichtachtige anekdotes, die ik opving als ik tweemaal per week mijn erf verliet. Ongeveer een kwartier lopen van de toegangsweg lag een grotere kruising. Een man met de naam Walid kwam daar regelmatig met zijn pick-up naartoe. Vanaf het laadvlak verkocht hij brood, rijst, groente en medicijnen die mensen uit de omgeving bij hem bestelden. De huizen hierboven lagen zo ver van elkaar dat het hem

uren zou kosten om overal langs te gaan, en voor mijn tijd waren ze het erover eens geworden dat dit punt zo ongeveer in het midden lag.

De dagen dat ik naar de kruising ging, waren feitelijk de enige waarop ik mijn burens zag. Velen van hen waren hier geboren. Ze groetten me, we praatten met elkaar. Meer dan eens nodigden ze me uit. Een avondmaal, een koel drankje in de zomerhitte, beleefde conversatie. Ik geloof dat ze me wantrouwden. Hierboven in de huizen uit de tijd van rond de eeuwwisseling woonde verder niemand van onder de dertig. Alleen een zonderling kon dus dat huis in de bergen hebben gekocht. Dat huis dat omgeven was door verwilderd land.

Terwijl Walid zijn waren uitreikte, stond de radio aan. Daardoor drongen sinds een aantal weken de nieuwsberichten de gesprekken binnen: een luchtaanval op Kana. In Beiroet werden de wijken van Hezbollah-aanhangers beschoten, die zich in woonhuizen onder de burgers verschansten. De oliegestookte warmtekrachtcentrale in Jiyé was door gevechten beschadigd, duizenden tonnen olie stroomden sindsdien de zee in.

‘De zee bij Byblos is helemaal zwart,’ vulde Walid aan, die net twee zakken aardappelen van de laadvloer tilde om ze een vrouw met een steekwagen aan te reiken, ‘een zwart tapijt, en wat de vissers in hun netten krijgen, is dood.’

Ik stond daar en probeerde me het zwaaien van vlaggen, het juichen en dansen te herinneren. Dat was allemaal net een jaar geleden. Vreugdetranen waren in alle openheid vergoten toen het Syrische leger na dertig jaar militaire aanwezigheid de aftocht blies. Na weken van protesten en publieke druk waren de laatste tanks de grens over gegaan, terug naar waar ze vandaan kwamen. Ik was die dag door Beiroet gelopen. De stad gehuld in het laatste daglicht, donkerblauw, bijna nacht, de lange schaduwen van de huizen en daarin de schaduwen van mensen, gedrang, een gevoel van statisch geknetter. Ik zag de mensen elkaar omhelzen, hoorde hen roepen: ‘Eindelijk! Eindelijk kunnen we zelf regeren over ons land!’ Het was als een lied, vrolijk en

hoopvol, en ik weet nog dat ik dacht: misschien, misschien is dit het begin van iets goeds, ook voor mij.

“We zullen Hezbollah vernietigen en Libanon zo’n twintig jaar in de tijd terugzetten,” citeerde Walid een Israëliische generaal. ‘Dat zeiden ze. Twintig jaar. De luchthaven, de grote wegen en bruggen hebben ze verwoest. Zelfs de zee is versperd.’ Walids gestalte stak af tegen de hemel. Vanaf de laadvloer keek hij op ons neer, onze bode uit de stad.

In de korte tijd dat ik hierboven woonde, was mijn ongerustheid afgenomen. Steeds vaker waren er momenten vol vertrouwen, opgeroepen door bijzaken: dwalend licht op de muur in de woonkamer dat precies om twaalf uur het schilderij belichtte dat ik daar had opgehangen. Of de stille aanblik van het landschap dat ruimhartig verlaten onder een stralend blauwe hemel over heuvels, dalplooien en bergketens trok. Of wanneer ik onverwachts aan een vergeten lied moest denken dat me ineens weer met tekst en melodie te binnen schoot. Ik werd ’s nachts nog maar zelden wakker, voelde me zelfs meestal uitgerust, en ik kon me nog maar nauwelijks voorstellen hoe het was toen ik dacht dat de bodem onder mijn voeten elk moment kon wegzakken en me zou meesleuren in een diepte waarin ik nooit zou ophouden met vallen.

Het had vast ook te maken met de vele dingen die er in en om het huis te doen waren. Ik bracht mijn dagen door met het afschuren van het hout van de vensterbanken, die vroeger ooit blauw waren geverfd, inspecteerde dakpannen, draaide schroeven in deurposten en stellingkasten aan, veegde stof van meubels, van elke vensterbank, van elk scheef raamkozijn en viel ’s avonds uitgeput in bed. Het huis veranderde me zoals het zelf veranderde. Vroeger was het terrein uitgestrekt en verzorgd geweest, maar in de loop der jaren was de natuur verder opgerukt, hadden onkruid en dicht gras de heerschappij over het toegangspad en de weg naar de straat overgenomen, groeide er klimop op de oude muren en vensterbanken, woekerden hagen en bomen alle kanten op.

Op sommige avonden, als ik voor het huis zat terwijl de cipressen als schaduwdansers in de schemering bewogen, had ik het bevrijdende gevoel dat niets – noch de muskieten, noch de verre oorlogsgeluiden – de afzondering die ik hier gevonden had, kon verstoren.

Die dag in augustus 2006 zat ik in de tuin te wachten tot het middag werd. Walid kwam altijd redelijk stipt naar het kruispunt, en ook ik had weer een paar dingen bij hem besteld. Aangezien de Israëli's het land op grote schaal onder vuur namen om, zoals ze zeiden, wraak te nemen voor de ontvoering van twee soldaten, had hij ons gevraagd grotere hoeveelheden tegelijk te bestellen omdat hij niet wist of de route de komende tijd nog toegankelijk zou zijn.

Toen ik opschrok uit mijn gedachten, zag ik tot mijn verrassing een donkere vlek. Hij zat op de stenen plaat naast me en er zwermden vliegen omheen. Hoelang had ik zitten mijmeren over Walid en zijn sombere verhalen? De hagedis had zich daar net nog in de zon liggen koesteren. Nu was hij verdwenen, en alleen de vlek en de vliegen ver raadden dat er iets gebeurd moest zijn. Ik kon niets ontdekken wat op strijd wees, niets wat de afwezigheid van de hagedis verklaarde. Alleen die lege plek in een vierkant van licht.

De vogel zag ik omdat hij me verblindde. Hij zat op de bovenste tak van de appelboom, zijn veren reflecteerden het zonlicht. Een shikra. Wat was hij mooi! En zo groot! Hij had iets fiers. Een houding die hem afstandelijk en waardig tegelijk deed lijken, als een oude koning. Hij zat daar op die tak in zijn felle verenkleed, dat nauwelijks waarneembaar trilde in de wind die door de bladeren ging. Scherpe klauwen, een sterke grijze snavel en ogen met de kleur van zwarte parels die verte uitstraalden. De rust in zijn blik bevreemdde me, want ik wist dat die ogen alles opnamen, alles zagen: de dansende lichtpuntjes op de daken van huizen honderden meters verder, het wegschieten van een muis tussen de stenen, Walids zwarte pick-up, die nog kilometers verwijderd was en die vandaag een andere route nam dan anders. En mij. Natuurlijk zag hij mij. Hij bekeek me met een onverschilligheid die

me kwetste, zoals ik geïrriteerd constateerde. Hij had een arrogantie waardoor ik me klein en onbetekenend voelde, terwijl hij onbenaderbaar en onaantastbaar leek. Ik weet zeker dat hij mijn onbehaaglijke gevoel bespeurde toen ik naar hem keek en besepte dat hij hier was geweest, in mijn tuin, en dat hij iets had weggegraaid zonder dat ik het had kunnen waarnemen. Zijn imposante verschijning stond in grof contrast met de geluidloosheid waarmee hij te werk moest zijn gegaan. Zelfs zijn schaduw had ik niet opgemerkt.

De rover moest de windvlaag gevoeld hebben voor die kwam. Een weersomslag in een oogwenk. In één enkele, vloeiende beweging spreidde hij zijn vleugels uit, doorkliefde de lucht en verdween in de verte. Toen voelde ik hem ook, de wind die over de heuvel kwam.

Toen ik jonger was, na onze terugkeer uit Duitsland, had ik met mijn oma in een klein huis in een wijk in Oost-Beiroet gewoond. Toen hield ik van die momenten – de droomachtige vluchtigheid van de stilte voor de storm. Dan leek alles stil te staan, de omgeving elektrisch geladen, oude kranten wervelden over stoepranden, verwelkte appelbloesemblaadjes dansten in de goten, moederhanden sloten zich om kindervingers, trokken de kinderen naar binnen, en Jafar, die niet ver weg woonde, rende door de straat naar mijn raam en riep: ‘Amin, we moeten de tekenaar vinden voor de wereld ten onder gaat!’

Met de aanwakkerende wind kwamen er wolken aan de hemel die het blauw omsingelden. Verdrongen, vergeten gewaande beelden doemden op in mijn herinnering: Jafar en ik voor een afbrokkelende lemen muur op de vlooiemarkt, hoe we geld zaten te tellen dat we bijeengezwendeld hadden. Jafar, die aan één oog blind was en toch een geboren privédetective was, want hij kon mensen opsporen die niet gevonden wilden worden. En mijn oma. Zoals ze het raam dichtdeed, in bed ging liggen en de deken over haar hoofd trok wanneer er een storm door de straten en haar brein raasde.

Ze kwamen even later. Ik was al zo aan de stilte gewend dat ik opsprong bij het motorgeronk. Toen ik naar buiten stapte in de regen,

stopte Walids zwarte auto net bij de toegang naar de weg. Mijn eerste gedachte was dat het slechte weer hem ertoe had gebracht de huizen ditmaal afzonderlijk langs te rijden. Maar toen ging het portier aan de passagierskant open en stapte er een vrouw uit. Onder haar jas droeg ze een zwart gewaad waarvan de zoom de grond raakte toen ze gebukt door de regen liep. Ze had een buidel in haar hand. Ik herkende haar. Ze was oud geworden.

‘Hallo, Amin,’ zei Umm Jamil.

Terwijl ze haar kletsnatte jas aan de haak naast de deur hing en in de woonkamer ging zitten, deponeerde ik de bij Walid bestelde spullen in de keuken, zette theewater op, ging op zoek naar koekjes, noten of iets anders wat ik haar zou kunnen aanbieden. De regen kletterde tegen de ruiten.

Later, toen we tegenover elkaar zaten en Umm Jamil me het bericht van de dood van mijn oma had overgebracht, keek ze me over de dampende thee aan. Misschien had ik wezenloos of afwezig gekeken, want ze vroeg, zachtjes en zonder aan te dringen: ‘Heb je begrepen wat ik zei?’

‘Ja.’

‘Het kwam voor ons allemaal totaal onverwacht,’ zei Umm Jamil. ‘Niemand hield er rekening mee.’

‘Heeft ze in het ziekenhuis gelegen? Was ze... ziek?’

‘Nee. Ze is vredig ingeslapen. Ze was thuis. Yara en ik hadden afgesproken samen te ontbijten. Ik heb haar gevonden.’

Yara. Ik had haar nooit bij haar voornaam genoemd. Voor mij was ze altijd alleen *teta*, oma, geweest.

Ik voelde dat Umm Jamil op mijn gezicht een gemoedsbeweging zocht, een begrijpelijke emotie achter de starheid die ik in haar ogen uitstraalde.

‘Hoe gaat het, Amin? Kan ik iets voor je doen?’

‘Dank u,’ zei ik zachtjes, ‘ik red me wel.’ En na een korte pauze voegde ik eraan toe: ‘Bedankt dat jullie er altijd voor haar waren.’

Ze nam me zwijgend op. Mogelijk met het stille verwijt: in tegenstelling tot jou. Maar toen zei ze: ‘Wat gebeurd is, is gebeurd. Ik ben niet gekomen om daarover te oordelen. Jij had je redenen om je van haar af te keren.’ Ze gaf die uitspraak de ruimte, alsof stilte hem meer geloofwaardigheid verleende, boog zich naar voren, nam een slok van haar thee en voegde eraan toe: ‘Maar ik wil dat je weet dat je teta je altijd heeft beschermd. Haar leven lang. Ze was ervan overtuigd dat de weg die ze daarbij koos de juiste was.’

Ik herinner me nog de geur van het parfum dat Umm Jamil die dag ophad. Muskus en een vleugje jasmijn. Alleen al die lucht riep honderden herinneringen op. Haar hier zien zitten was verwarrend. Alsof mijn huis de foyer van een theater was en zij, vele jaren ouder, na afloop van de voorstelling onopgemaakt uit de kleedkamer was gekomen.

‘Ik moet je de groeten doen van Abbas,’ zei ze. ‘Van hem en de anderen. Abu Amar, Nadja, Fida, ze betuigen allemaal hun medeleven.’

In deze ruimte, die me tot dan toe een warm hol had toegeschenen, veroorzaakte de klank van die namen kippenvel op mijn armen. Umm Jamil merkte het. Ze boog zich over de tafel en raakte mijn hand aan. Blauwe aderen onder een gerimpelde huid. Ouderdomsvlekken op de rug van haar hand. Ik durfde haar niet in de ogen te kijken.

Het geruis van de afnemende storm scheerde langs het huis. Umm Jamils hand lag op de mijne, en ik zorgde ervoor dat ik hem daar liet, geen afstand van haar nam en niet ging trillen.

‘Weet je zeker dat dit huis de juiste plaats voor je is?’ vroeg ze na een tijdje.

Toen ik haar eindelijk aankeek, glimlachte ze. Het was een gepijnigd lachje. Meevoelend en meelijdend tegelijk. Zoals een ouder iemand glimlacht om een ander die op het punt staat dezelfde fout te maken als hij. Niet hoogmoedig, maar teder.

‘Dit is de enige plaats,’ zei ik.

’s Nachts, lang nadat Umm Jamil was weggegaan en met Walid was teruggereden naar de stad, stond ik in de deuropening van mijn slaap-

kamer naar mijn onbeslagen bed te kijken. Ik vond geen rust. Ik wilde zelfs niet een poosje mijn ogen dichtdoen. Ik weet niet of ik bang was voor dromen of vreesde lang wakker te liggen en me van mijn ene zij op de andere te draaien. Ik was gewoon te onrustig. Nu nog zie ik mezelf daar staan. En ik moet denken aan de dagen dat mijn oma in de regen onder de linden voor de poort van de school stond om me op te halen. ‘Zullen we samen lopen?’ vroeg ze dan, en ik begrijp dat ze me op die momenten haar angst had laten merken.

We hadden elkaar meer dan een jaar niet gesproken. Maar op een of andere ondoorgrondelijke manier was ze altijd deel van mijn dagelijks leven gebleven, ondanks de stilte die ik had verkozen en die zij gerespecteerd had. Ook zonder direct contact kwam ik haar in mijn dromen tegen, hoorde ik haar in mijn dromen nog tegen me praten. En ondanks alles wat ze in die dromen en herinneringen zei, werd mijn leven beheerst door wat mijn teta níét gezegd had, me níét verteld had.

Umm Jamil was ongeveer een uur gebleven. Zij en de anderen zouden overal voor zorgen, had ze gezegd, de begrafenis vond over drie dagen plaats en als ik het wilde, zouden ze het me nog preciezer laten weten. Ik denk dat ik toen pas echt besepte dat dat groepje mensen rond mijn oma altijd meer geweest was dan een door het lot verbonden gemeenschap. Ze waren als familie voor elkaar geweest.

Daarna hadden Umm Jamil en ik afscheid genomen. Maar nog geen tien tellen later werd er nog een keer op de deur geklopt.

‘Heb je geen telefoon hierboven?’

‘Natuurlijk wel. Waarom?’

‘Daarom.’ Ze grabbelde in haar handtas. ‘Hier, dat had ik bijna weer meegenomen.’ Ze haalde een blaadje tevoorschijn. Daar stond een nummer op. Geen naam.

‘Een vrouw uit Canada belde Yara toen ik in haar huis was. Je moet haar terugbellen. Ze zei dat het dringend was.’

Een tijdlang had ik het blaadje tussen mijn vingers rondgedraaid, en het vervolgens eerst op de vitrine in de woonkamer en daarna naast

de telefoon gelegd, echter zonder het nummer te bellen. Als het hier avond was, hoe laat was het dan in Canada? Vroeg in de ochtend? Lang had ik op een telefoontje daarvandaan gehoopt. Maar nu, in de doffe stilte van mijn huis, waarin zo plotsklaps roofvogels en geesten uit vervlogen jaren waren verschenen, durfde ik niet terug te bellen. Ik vreesde nog meer slecht nieuws. Na een poosje ging ik weg bij de telefoon, liep de trap af en het huis uit.

De lucht was door de storm gezuiverd. Een nacht met een heldere sterrenhemel. Alleen eenzame wolken, grijs en vormeloos als stofvlokken, trokken langs de maan. De laatste regendruppels op de grashalmen. Zelfs de vlek op de stenen plaat, waar ik de hagedis gezien had, was verdwenen. Ik liep de tuin door en simpelweg almaar verder. Algauw werd de zoom van mijn broek donker, het vocht drong door schoenen en sokken heen. Een hele tijd liep ik zo, met mijn blik naar voren gericht, en ik probeerde het gevoel dat ik had, verdriet of schaamte of allebei, van me af te zetten. En op een gegeven moment stond ik op een heuvel het dal in te kijken. Maanlicht viel op de cipressen en de muren van het huis. Twaalf jaar eerder had ik samen met mijn oma op deze plek gestaan. We waren de bergen in gegaan om fruit te oogsten en vanuit een stemming die ik nu niet meer kan volgen, had ze me het oude huis gewezen. De tuin had toen al betoverd geleken en de blauwe vensterluiken straalden in de laatzomerzon.

‘Waarom wonen we niet hier, in dit huis, als het van u is?’ had ik gevraagd.

Ze had mijn hand gepakt en hem iets te stevig gedrukt. ‘Omdat ik het verkocht heb, Amin. Het is niet meer van mij. We hebben het geld nodig voor het café, voor jouw school en voor de nieuwe start in de stad.’

De beslistheid in haar stem en de druk van haar vingers hadden me ervan weerhouden door te vragen.

Later op de avond, terug in Beiroet, had ik vol indrukken van die dag bij het raam naar de stad staan kijken – naar de contouren van de bouwkransen en de flats die in de verte ontstonden.

‘Wat denkt u, wie gaat daarboven wonen als al die torens klaar zijn?’ had ik gevraagd.

Wellicht zonder het te beseffen had ze met het antwoord meer over zichzelf verraden dan met al haar eerdere en latere antwoorden. Maar dat kon ik toen nog niet weten. Ik kan de bitterheid in haar stem niet oproepen. Misschien zei ze de zin ook spottend. Het had allebei bij haar gepast.

‘Ons land is een huis met veel kamers, Amin,’ zei ze tegen me. ‘In sommige vertrekken wonen zij die zich niets willen herinneren. In andere kamers huizen zij die niet kunnen vergeten. En boven wonen altijd de moordenaars.’